

תבא ב

עלי' ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו ניתנה ושמח משה על הדבר ועל זאת אמר להם: היום הזה נהיית לעם גוי' היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.

וצלה"ב: הביטוי "עד היום הזה" נמצא כבר כמ"פ בתורה: "ע"כ שם העיר באר שבע עד היום הזה"; "ע"כ לא יאכלו בני' את גיד הנשה גוי' עד היום הזה"; וכן בסיום ה"תורה" נאמר "ולא ידע איש את קבור" רתו עד היום הזה" — ובכולם פ"י "עד" ועד בכלל, שהוא כולל גם את "היום הזה" — ומ"ש כאן שפירש"י ("עד" ולא עד בכלל, כי) "היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום".

ובפרט שרש"י מקדים ומדגיש דפ"י זה (רק) "שמעתי". ז.א. שלא מצא זה בדרו"ל אלא שמע כן (מרבותיו כו').

(3) פרשתנו כו, ט.

ואף ששם כתב רש"י ד"היום הזה" פירושו "בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום באת עמו בברית" (ולא קאי על היום שניתנה הס"ת לבני לוי) — הרי ידוע הכלל בפירש"י ש' מפרש בכל מקום כפי המוכרח בפשט הכתוב על אחר [לדוגמא: הכתוב (יתרו יט, ד) "ואשא אתכם על כנפי נשרים", דבפ' בא (יב, לו) פירש"י דקאי על הנסיעה "מרעמסס סכתה", ובפ' יתרו (שם) מפרשו על קיבוץ בני' מכל ארץ גושן לרעמסס], ולכן לא הביא שם הפ"י ("שמעתי") דקאי על היום דנתינת הס"ת לבני לוי, כי אין הכרח לזה בהכתוב שם (משא"כ בכתוב דילן).

(4) תולדות כו, לג.

(5) וישלח לב, לג.

(6) ברכה לו, ו.

א. בסיום הסדרה נאמר: "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם גוי' המסות הגדולות גוי' ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניכם לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה". ומעתיק רש"י מן הכתוב "ולא נתן ה' לכם לב לדעת" ומפרש: "להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו".

וצלה"ב:

(א) מנ"ל לרש"י ש"לדעת" תוכנה שני ענינים: (א) להכיר את חסדי הקב"ה, (ב) ולידבק בו?

(ב) למה מעתיק גם את התיבות "ולא נתן ה' לכם"? הרי אינו מפרש אלא "לב לדעת" — להכיר את חסדי הקב"ה כו'.

(ג) במש"כ "ולא נתן . . לדעת" ה" כוונה לכאור' לדעת הנוכח לפנ"ו "ה" מסות הגדולות גוי' האותות והמופתים", א"כ למה קוראם רש"י "חסדי הקב"ה" — והרי "נס" ו"חסד" הם ב' ענינים שונים, כי ישנו חסד שאינו בדרך נס, ולא כל נס הוא לשם חסד.

ב. אח"כ מעתיק רש"י את התיבות "עד היום הזה" ומפרש: שמעתי ש' אותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ש בפ' וילך: ויתנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה וניתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך

(1) כט, א ואילך.

(2) לא, ט.

גם צלה"ב כמה דיוקים בפירש"י:

(א) בטענת בני נאמר "וקבלנו את התורה וניתנה לנו" — לכאן איפכא הול"ל: בתחלה "ניתנה לנו" ואח"כ "וקבלנו אותה"?

(ב) הטענה "ומה אתה משליט את בני שבטך עלי", משמע שהתורה שייכת לכל בני אלא שלבני לוי (יתרון ו) שליטה עלי, וע"פ ההמשך שחששו "ויאמרו כו' לא לכם ניתנה" — עדיפא הול"ל, מה אתה נותנה לבני שבטך? ובפרט שסיבת החשש פירש"י שהי' זה שנתן משה ספר התורה לבני לוי.

(ג) ע"פ סדר הדברים לכאורה מתאים יותר לומר "ויאמרו לנו כו' לנו ניתנה (ומזה ראי' ש)לא לכם ניתנה" — וברש"י הוא בסדר הפוך.

ג. אח"ז בהמשך הפרשה נאמר "ואולך אתכם ארבעים שנה גו' לא בלו שלמותיכם גו' לחם לא אכלתם גו' ותבואו אל המקום הזה ויצא סיחון גו' ונכם ונקח את ארצם גו' ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'".

ומעתיק רש"י מן הכתוב "ותבואו אל המקום הזה" ומפרש: "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד אל תב- עטו במקום ואל ירום לבבכם ושמרתם את דברי הברית הזאת".

וצלה"ב:

(א) מה קשה ב"ותבואו אל המקום הזה" שרש"י בא לתרץ ע"י פירושו "עתה אתם רואים עצמכם כו'".

(ב) לאידך: בכל הכתובים שלפנ"ז מדובר בנסים שאירעו לבנ"י; וכן

להלן בכתוב זה עצמו ממשיך בסיפור הנצחון הנסי במלחמת סיחון ועוג — ואיך יתכן שביחד עם הזכרת הנסים שראו בני (שע"י נסים — "ויאמינו בהי' וכיו"ב) בא הכתוב לתארם ב- מצב כזה שצריך להזהירם "אל תבעטו במקום כו'".

(ג) מדוע רק "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד כו'" יותר ממה שראו עצמכם בכל זמן היותם במדבר? (ד) מה הם ב' הענינים דגדולה וכבוד?

ד. אח"כ ממשיך רש"י ומפרש (א) הנאמר ג' פסוקים לפני זה (ושכבר פירשו שם על אתר, ומוסיף כאן): "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפי- כך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן ואילך יקפיד ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'".

(ב) ידוע שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים בכתוב אחד, הר"ז מטעם שבכ"א מהם יש קושי שאינו בחברה, אלא שהראשון הוא עיקר וקרוב יותר לפשט"מ. ובנדו"ד (בפי' "ולא נתן . . לדעת"): מהו הקושי בכל פירוש מה- שנים, ובמה קרוב הראשון לפשט"מ יותר מהשני?

(ג) בשני הפירושים שבד"ה ותבואו מסיים רש"י בדברי הכתוב שבסיום הפרשה "ושמרתם את דברי הברית", אלא שבפי' השני מוסיף "וגו'" — מהו טעם השינוי?

ה. והביאור בכ"ז: תכלית המכוון בדברי פרשה זו בא

והביאור: נס הוא מאורע יוצא מ־
דרכי הטבע, למע"פ מן הטבע והרגיל,
אבל כאשר הנהגה נסית מסוימת נמ־
שכת זמן רב והאדם מתרגל בה, שוב
אינו מרגישה כענין נסי***, אלא כדבר
טבעי, וע"ד הרגל נעשה טבעי. וכן
בנדו"ה, כיון שנמשך "ארבעים שנה"
— הרי מה שנרגש ונגלה לעיני כל
הוא (רק זה) שהם "חסדי הקב"ה".

ומוסיף רש"י "ולידבק בו" — בזה
מבאר החידוש בתוכחה זו: הכרת חסדי
הקב"ה צריכה להביא "לדבק בו"
דוקא.

נס — פועל יראה (פשוטה, או יראת
הרוממות), אמונה (שהוא כל יכול) וכ־
י"ב — משא"כ חסד (השפעה, קירוב,
אהבה) — פועל קירוב. ובאם זהו חסדי
(ל' רבים) הקב"ה (גדולים ביותר)
— קירוב גדול ביותר — דביקות.

ומאחר ש"לא נתן ה' לכם לב לדעת
— להכיר את חסדי הקב"ה", ובמילא
חסר גם ה"לדבק בו", לכן צריך
להזהירם "ושמרתם את דברי הברית
הזאת".

ו. אמנם לפ"ז, דמש"נ "ולא נתן ה'
גו'" כוונתו "להכיר את חסדי הקב"ה
(ועי"ז) ולדבק בו" — שוב אי אפשר
לפרש "עד היום הזה" עד ועד בכלל
(דגם "היום הזה" עוד לא הכירו כו')
ולא דבקו כו'), שהרי מפורש לעיל יי
ו"אתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים
כולכם היום".

ומפורש בסיומה "ושמרתם את דברי
הברית הזאת ועשיתם אותם למען
תשכילו את כל אשר תעשון", היינו
שהם דברי תוכחה ואזהרה כדי לחזק
את בני' בשמירת התוהמ"צ.

וכיון שמצינו בתורה קודם לכן
שהוכיחם משה רבינו כמ"פ — ובכ"ז
כאן מקדים "ויקרא משה אל כל יש־
ראל ויאמר אליהם" ומתחיל במה ש־
אירע עוד בהיותם בארמ"צ וכו' —
עכצ"ל שבתוכחה זו יש חידוש גדול
שאינו בהקדמות.

וזהו היסוד לפירושי רש"י בפרשה
זו:

רש"י מעתיק את התיבות "ולא נתן
ה' לכם (לב לדעת)" — שלכאורה אינם
מובנים כלל בפשט"מ: איך אפשר ש־
בנ"י לא ה' להם "לב לדעת" את נסי
הקב"ה — הרי מפורש בקראי שבנ"י
הודו על הנסים שעשה להם, עי"ז
ויאמינו בהוי', אמרו שירה וכו' ? ועד
כדי כך שאנשים מבנ"י שלא יכלו
לעשות הפסח — זכר ליצי"מ — טענו
למה נגרע גו' י'.

ולכן מפרש רש"י "להכיר את חסדי
הקב"ה", להדגיש אשר זה ש"לא נתן
גו' לדעת" — אינו בנוגע למ"ש לעיל
("המסות הגדולות וגו'"), אלא נמש־
כות למה שכ' להלן "ואולך אתכם
ארבעים שנה גו' לא בלו שלמתיכם
גו' לחם גו'", שהם חסדי הקב"ה (אף
שגם הם בנס היו).

(8*) ראה פרש"י חוקת כא, ח.

(8**) ראה חתר ש"ט ר"ס רנו.

(9) שבילי אמונה נ"ד ש"ב. תניא פמ"ד.

(10) ואתחנן ד, ז.

(7) בהעלותך ט, ז.

(8) ראה גם רא"ם ושפ"ח כאן.

לשרת בקודש, נאמר להם שלא יהי להם חלק ונחלה בארץ והם לגיונו¹¹ של מלך (הקב"ה) וכו' — ולכן הם לגיון שיגן על קיום תורתו¹² ולכן גם ילמדו את בני תורה¹³ וכו' ;

ומפורש בקראי שמציין כאן רש"י — שנתן סה"ת להלויים "גושאי ארון ברית ה'" — והטענה היא רק "מה אתה משליט את בני שבטך עלי" כו' : הן אמת שבני לוי הם הם המלמדים את התורה לבני, ובזה "שולטים" הם על בני, אבל "מה אתה כו' משליט עלי" — על התורה.

והנפק"מ והחשש בזה כי "יאמרו לנו יום מחור לא לכם ניתנה כו'": לאחר שנכנס לארץ ונתחיל בחלוקת החלק ונחלה¹⁴ ולאח"ז בעבודת האדמה וכו', אז יאמרו לנו בני לוי "לא לכם ניתנה" — אף שיש לכם שייכות לתורה ומחוייבים בתומצ"צ, מ"מ לא ניתנה לכם (ולכן אין אתם שולטים עלי' — וכיון שאנו שולטים עלי' ה"ז הוכחה ש)לנו ניתנה.

והמענה לטענה זו היא "אף אנו עמדנו בסיני — מתחיל מר"ח סיון — ו(אח"כ בהאמירה כל אשר דבר הוי' נעשה שבא במענה על "ועתה, אם עתה תקבלו עליכם כו'") קבלנו את התורה" ואח"כ "וניתנה לנו".

וכששמע משה דברים אלו "שמח כו' אמר היום הזה הבנתי שאתם

אף שבדוחק י"ל שאע"פ שהל' ב" כתוב הוא "הדבקים" סתם — ה"ז בא בהמשך להסמוך לו וכדמוכח ממש"כ "ואתם" (בוא"ו) "האיש אשר הלך אחרי בעל פעור" משא"כ אתם בהיפך מזה ומן הקצה אל הקצה (1) לא הלך גוי, (2) הולכים אחרי ה"א, (3) יתרה מזה "דבקים" בה"א —

ועדיין אין נכלל בזה קיום מצות וכו'

ולמעלה מזה דרגת ולדבקה בו "הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה אני עליך כאילו נדבקת בו"¹⁵ וכו'. עוד דרגא בדביקות שבפרש"י כאן, שזה בא ע"י הכרת חסדים גדולים (ע"ד ענין בכורים שמגיד שאינו כפוי טובה¹⁶)

ועד לדרגת "ובו תדבקו"¹⁷ הבאה לאחר "אחרי ה' אליכם תלכו . . . ואת מצותיו תשמרו ובקילו תשמעו ואותו תעבדו".

לכן מפרש רש"י שכוונת הכתוב היא: אדרבה, "היום הזה" התחילו להכיר את חסדי הקב"ה. אבל לפי"ז נשאלת השאלה: איזה חידוש ראה משה "היום הזה" שלא ראה לפניו? לכן מפרש רש"י "שמעתי שאותו היום וכו'".

והביאור בזה (ועל פיו יובנו גם הדיוקים הנ"ל ס"ב):

טעם הדבר שספר התורה ניתנה לבני לוי, ולא לכל ישראל מובן ב"פשוטות: בני לוי נבדלו מכל ישראל

(12) שופטים יח, א.

(12*) פרש"י במזכר א, מט.

(13) כמפורש תשא לב, כו.

(13*) וכמפורש בקרא (ברכה לג, י) יורו משפטך ליעקב ותורתך לישראל.

(14) פרש"י יתרו יט, ה.

(10*) עקב יא, כב ובפרש"י שם.

(11) פרש"י פרשתנו כו, ג.

(11*) ראה יג, ה. וראה לעיל ע' 55 ואילך.

לבבך ושכחת גו' ואמרת גו' כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"י.

[ומדייק רש"י "גדולה וכבוד" להגידל החשש דירום לבבכם: גדולה שייכת גם באדם לעצמו, שמחשיב א"ע למציאות: "כבוד" הוא מה שהזולת מחשיבו ומכבדו. וזהו הכפל "גדולה וכבוד": לא רק שרואים עצמם בגדולה (שאו יתכן שבבואם לארץ נושבת בין העמים ימעיטו גדולתם, שהרי "אתם המעט מכל העמים"י), אלא הי' להם גם "כבוד" מהאומות מסביב].

ולכן כשבאו "אל המקום הזה" ומתחילה הנהגה טבעית, יש צורך להזהיר במיוחד "ושמרתם את דברי הברית הזאת".

ה. אבל קשה: אחר "ותבואו אל המקום הזה" נאמר מיד "ויצא סיחון וגו'", סיפור מלחמת סיחון ועוג — סיפור נס (וגם חסד) שאירע לבני"י ובהמשך להנסיים והחסדים שנמנו לפניו, ואיך מתאים להפסיק לפני סיפור זה ב"ותבואו אל המקום הזה", שבא להדגיש סיום תקופה הקודמת והתחלת בואם לארץ נושבת והנהגה טבעית? ²⁰

והביאור בזה: לפי זה, הכוונה כאן בהסיפור דמלחמת סיחון ועוג היא לא להדגיש את הנס שבדבר, אלא להיפך — דבר שבו יכולים ישראל לראות עצמם בגדולה וכבוד — כיבוש ארץ סיחון ועוג שהיתה (כהמשך הכתוב) "לנחלה לראובני גו'".

דבקים וחפצים במקום: לא לבד ש"מורים ישראל להקב"ה על נסיו כו', כנ"ל, אלא שהם מכירים חסדי הקב"ה, ובמילא "דבקים וחפצים במקום".

ז. בהמשך לזה מעתיק רש"י "ות"בואו אל המקום הזה" ומפרש "עתה אתם רואים עצמכם כו'":

והביאור: לכא' תיבות "ותבואו אל המקום הזה" מיותרות. דאם כוונת הכתוב להמשיך בסיפור נסי הקב"ה — נצחון מלחמת סיחון ועוג המפורש תיכף, ל"ל להקדים "ותבואו אל המקום הזה"?

ומזה מכריח רש"י דכוונת הכתוב היא (לא המשך סיפור הנסים, כ"א) התחלת ענין חדש ²¹ — ביאור למה הוצרך משה להזהיר את בני עכשיו שידבקו במקום:

ע"ע היו בני תלויים בחסדי הקב"ה דבר יום ביומו ²² (ולא נותר מן המן ליום מחר), ואין מקום (כ"כ) שיבעטו במקום כו'; אבל כאשר "ותבואו אל המקום הזה" — קצה וסוף זמן היותם במדבר ונכנסים לארץ נושבת ²³ — שאז אין צורך במן וכו' — "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד", ולכן יש לחשוש שבמשך הזמן, וחסדי הקב"ה לא יהיו נגלים ובנ"י יתעסקו בעניני פרנסה בדרך הטבע, ואספת דגנך ותי"ר יושך ויצהרך, "תבעטו במקום וירום לבבכם", וכמבואר בקרא לעיל ²⁴ "ורם

(15) ראה עד"ז בס' הזכרון (להר"א בקראט הלוי) כאן.

(16) בשלח טו, ד.

(17) שם, לה.

(18) עקב ח, יד, יו.

(19) ואמתחן ז, ז.

(20) ע"ד קושיית הרא"ם כאן.

(ג) "ותבראו אל המקום הזה — עתה אתם רואים עצמכם בגדולה כו'"; אם כוונת הכתוב להראות על שינוי במצבם בבואם למקום ישוב והתחלת הנהגה טבעית (עד שיש חשש ש"יבעטו במקום כו') — איך מזכיר הסיפור דמלחמת סיחון ועוג שהי' נס גלוי — וכמפורש לעיל בקראי (ופרש"י) דס"פ חזקת יי? ולא הול"ל רק "ותבראו אל המקום הזה" (מקום ישוב) ולכן צריך להזהירם "ושמרתם גו'?"

ולכן — דוקא לאחר שלמדנו פי' ותבראו גו' קשה פי' הנ"ל דולא נתן גו' לדעת — צ"ל: "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת שאין אדם עומד כו' עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל מכאן ואילך יקפיד לפיכך ושמר" תם את דברי הברית הזאת וגו'".

ולפי' זה ירווח לנו מכל הקושיות שבפי' הראשון:

(א) "ולא נתן ה' גו'" — כי ברא ה' את האדם ונתן לו לב וכי' באופן שאינו עומד כו' עד ארבעים שנה.

(ב) "היום הזה" ה' בתוך וסיום הארבעים שנה וע"ע לא ה' להם לב לדעת". ופי' "עד היום הזה" הוא עד ועד בכלל כבכ"מ ואינו מקפיד — אבל "מכאן ואילך יקפיד".

(ג) סיפור דמלחמת סיחון ועוג בא בהמשך להנסיים שבפסוקים הקודמים.

ח"ז (ע' 119 הערה 13) שגם לפרש"י עה"ת לא אמרין אין מוקדם כו' בחד ענינא. (27) כא, יז ואילך. פרש"י שם יר"י. כה. לג.

ועפ"ז יובן השינוי שבסיפור מל"חמה זו בפרשתנו לגבי סיפור מלחמה זו עצמה לעיל בפ' דברים יי (ועד"ז בנ"ך²²): שם מדייק קרא יי "ויתנהו ה' אלקינו לפנינו ונך אותו גו'". ויתן ה' אלקינו בידינו גו' ונכהו" יי — בהדגשה שהנצחון ה' מאת ה' ואילו כאן כתב קרא "ונכס ונקח גו'" מבלי להזכיר שמאת ה' היתה זאת. וכן"ל: כאן כוונת הכתוב להדגיש האפשרויות שבני יראו עצמם בגדולה וכבוד — כחי ועוצם ידי — ונכס גו'.

ט. ועדיין קשה:

(א) בפי' "ולא נתן ה' לכם לב לדעת — להכיר את חסדי הקב"ה כו'": מלשון הכתוב "ולא נתן ה' לכם גו'" משמע שהעיקוב בזה ה' (לא מצד בני"א אלא) מצד הקב"ה יי.

(ב) בפי' "עד היום הזה — אותו היום שנתן משה ספר התורה כו'": (א) לפי"ז פי' "עד" הוא ולא עד בכלל — דלא כבכל מקום.

(ב) לפי"ז ויתנה (הס"ת) אל הכהנים גו' שבפי' וילך אירע קודם להנאמר בפרשתנו "וידבר משה גו' היום הזה נהיית לעם גו' יי".

(21) ב, כז ואילך.

(22) שופטים יא, כא.

(23) ב, לג.

(24) ג, ג.

(25) ראה עדי' במשכיל לדוד כאן. ובור' חק יש לפרש, שזה גופא שבני לא הכירו חסדי הקב"ה ה' לפי שהקב"ה לא נתן להם הכח להגיע לזה ע"י עבודתם.

(26) אלא שבה י"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה (פירש"י בראשית ג, ז. ובכ"ח). אבל דוחק הוא שהרי לפי' זה הרי"ז בחד ענינא (בסיפור נתינת הס"ת כו') — ראה לקו"ש

מורה על אלוקותו ית' שלמעלה מן הטבע, ה' הזה ויהי' כאחד יי; "הקב"ה" פירושו יי; "הקדוש" — מה שקדוש ומובדל מן העולמות. "ברוך" (מלשון המשכה) — נמשך למטה בתוך העולמות. והיינו חסדי ונסי ה' כפי שנמשכים בתוך הנהגת וטבע העולם יי.

ועד' בסיום הדיבור שלאח' כו' תב: "הבנתי שאתם חפצים ודבוקים במקום": בנ' היתה להם הכרה באלוקותו ית' גם כמו שנמשך בתוך "מקום" העולם יי בהנהגת הטבע, ופ' על עליהם שיהיו "חפצים ודבוקים במקום".

אולם כל זמן שהיו ישראל במדבר לא ה' מקום כ"כ לנסיון והעדר הה' כרה דחסי הקב"ה. אבל בעת כניסתם לארץ — ארץ נשבת ופסק המן וכו', והתחילו בכיבוש הארץ ובהתעסקות בענייני העולם בכלל בדרכי הטבע, יתכן שיבעטו במקום כו'. ולכן הזהיר משה "ושמרתם את דברי הברית ה' הזאת": למרות ההעלם והסתר שב- הנהגת הטבע כו' צריך לשמור את הברית, שזוהי העבודה דקבלת עול

ועכשיו שיש לכם לב לדעת וגו' עלי- כם להתבונן בכל הנסים האלה, ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'.

י. עפ"י מובן מה שבפי' זה מוסיף רש"י "וגו" משא"כ בפי' הראשון: לפי' הא' היתה הזהרת משה בכדי לשלול האפשרויות שיבעטו במקום כו', ולזה אין נוגע (כ"כ) הפרטים שבפסוק "ושמרתם", רק נקודה הכללית, "ושמר- תם את דברי הברית הזאת" — היפך דיבעטו במקום כו'; אבל לפי' השני, הזהרת משה באה מפני שמכאן ואילך עמדו על דעת רבם וחכמת משנתו — עכשיו יקפיד ולפיכך "ושמרתם. . . הזאת וגו'" (ועשיתם — כיון שיודעים דעת רבו — תשכילו את כל אשר תעשו — כיון שיודעין חכמת משנתו).

אלא שלפי' השני קשה מש"נ "ותבואו אל המקום הזה": (א) תיבות אלו מיותרות לגמרי, שהרי השנינו "מכאן ואילך" אין תלי בבואם "אל המקום הזה", אלא — בזמן דארבעים שנה. (ב) למה הפסיק ב"ותבואו גו'" בין נסים הקודמים להנס דמלחמת סיחון ועוג?

ולכן מביא רש"י פי' זה רק כפי' השני, והראשון הוא העיקרי והקרוב יותר לפשט"מ.

יא. מיינה של תורה שבפירש"י:

פי' הא' מבאר ההכרח "להכיר את חסדי הקב"ה" כנ"ל, גם בהנסיים ש- כבר הורגלו בהם ונעשו כטבע, ודוקא ע"י הכרה זו בא לידבק בהקב"ה. ועפ"י מובן דיוק רש"י "חסדי הקב"ה" (ולא שם הוי' הנאמר בקרא): הוי'

(28) זח"ג רנו, סע"ב. שעהיה"א פ"ז (פב, א).

(29) ראה לקו"ת תוריע כב, ג. שה"ש ה, ג, מ, ג ואילך. ועוד.

(30) כי גם הניסים המלוכשים בטבע שרשם מבחי' שלמעלה מהשתל' אלא שנת' לבשו בלבוש דטבע, ואדרכה מזה מובן ששרש האור וגילוי למעלה הוא ממדריגות עליונות מאד (תו"א זא, א. וראה שם זג, א. ג. ועוד).

(31) ראה לעיל ע' 97 ואילך.

הקב"ה גם בהנהגת הטבע היא ע"י התוס' אור — ידיעה וחכמה כו' — שנמשך לישראל בסוף המ' שנה שאז עמדו "על סוף דעתו כו' וחכמת משה נתו".

לאידך: כדי שתהי' ההשגה כדבעי צ"ל ההקדמה דקב"ע (המודגש בפ"י רוש הראשון) — "ושמרתם את דברי הברית הזאת", שגם במצב שצריכים לשלול "שלא יבעטו במקום כו'", בכ"ז מצד קבלת עול — שומר דברי הברית.

יב. עוד ענין ביניה של תורה:

בפ"י עה"ת כותב רש"י "אין אדם עומד על סוף דעתו וחכמת משנתו", ואילו בפ"י על הש"ס יי' כותב "סוף דעתו ותבונתו" — וצלה"ב טעם ה' שינוי. וגם: הרמז בכתוב דכל פרטים אלו?

והביאור בזה יי': "לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" הם הג' מוחין חכמה בינה ודעת: "לראות" — מוח החכמה, שענינה ראיית עין השכל. "לשמוע" — מוח הבינה, שמיעה מ" לשון הבנה. "לדעת" — מוח הדעת. וכנגד זה כותב רש"י (בפ"י עה"ת) "סוף דעתו וחכמת משנתו": סוף דעתו — דעת, חכמת — חכמה, משנתו — לימוד בהבנה, בינה.

ומדייק רש"י "סוף דעתו": תכלית של השגה זו הוא כסיום הכתוב "ושמרתם גו' ועשיתם גו' תשכילו

שלמעלה מטעם ודעת יי' שע"ז מבט" לים ההעלם דטבע.

אלא שמ"מ קשה: מאחר שנברא העולם באופן שיש העלם והסתר הטבע על גילוי אלוקותו ית', איך יכולים בני אדם להתגבר על זה?

לזה ממשיך רש"י בפירושו הב' "אין אדם עומד על סוף דעתו כו' מכאן ואילך כו'": בסוף ארבעים שנה קודם שנכנסו לארץ נתוסף בבנ"י (ע"פ טבע בריאת העולם והאדם ונתינת הלב) שיעמדו על סוף דעת רבם כו', וע"ז גם תוס' כח בעבודתם — "לב לז"ת וגו'" שע"ז "תשכילו את כל אשר תעשון" — עומק ההשגה ב" אלוקותו ית' (וכיון שנאמר כל — אולי י"ל שתשכילו עד שיוכלו להשיג גם פרטי המצות יי') ועד — שכל מעשך לש"ש.

וזהו הקישור בין ב' הפירושים שברש"י: נתינת הכח לשבור את ההעלם והסתר עד להכיר חסדי

(32) ראה תו"א יג, ג. לקו"ת נצבים מה, ב. ועוד.

(33) להעיר מהדיוע (ראה מו"נ ח"ג פכ"ו*). אגה"ק סי"ט (קכת, א) ** שאין לנו ידיעה בטעמי פרטי המצות. וי"ל שע"י עבודת הנסיונות (שע"ז נמשך בחי' "לדעת" — ראה לקו"ת ואחתני יס, ב ואילך) יכול להיות "תשכילו את כל אשר תעשון" — גם בפרטי המצות.

(*) אלא ששם מבואר שאין טעמים בכל פרטי המצות, עיי"ש.

(**) דממש"כ שם "טעמי מצות לא נת' גלו . . וגם באיזהו מקומן שנתגלו כו' נת' מוכח שכוונתו (בעיקר) להטעמים על פרטי המצות, דאל"כ — הרי רוב המצות (ולא רק "איזהו") הם בסוג דמשפטים ועדות.

(34) ע"ז ה, ב.

(35) ראה לקו"ש כרך ח' ע' 337'8 וכ' הנסמן שם.

שגם הוא לא קאים אדעתי' דרבי' עד מ' שנה יי, ולא יתכן לומר שעד אז לא ניתנה למשה חכמה, שהרי מדריגת משה רבינו היא ספי' החכמה יי, ולכן כותב רש"י רק "סוף דעתו ותבונתו" — בינה ודעת.

(משיחת ש"פ תבא תשכ"ה ותשכ"ז)

את כל אשר תעשון" — שיבוא לידי עשי'. וזהו "סוף דעתו" — השגה עד שבא ל"סוף" ומסקנת הלכה הבאה לידי מעשה יי.

אולם כפי' על הש"ס כותב רק "תבונתו" (ולא חכמת משנתו): בגמ' מפרשין הכתוב גם על משה רבינו,

(36) וזהו משארו"ל (עירובין יג, ב) אין בדורו של ר"מ כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו — כי קביעת הלכה קשורה עם "סוף דעתו" דוקא.

(37) ראה פירש"י (ע"ז שם): אף משה רבינו לא נזכר כו' עד מ' שנה.
(38) ראה בארוכה לקו"ש כרך ו' ע' 244 ואילך. וש"נ.

נצבים

(ב) וכמו"כ בהכתוב השני: כיון שרש"י מצינו "ולמעלה הוא אומר" ומעתיק התיבות "בספר התורה הזאת", הרי כבר ידוע לאיזה כתוב הוא מתכווין — ול"ל להעתיק גם התחלת הכתוב "גם כל חלי גו'", ואפילו את"ל שיש טעם שצ"ל גם ההתחלה — מאי טעמא ולא די בתיבות אלו [ולסיים "וגו'"], כ"א מעתיק גם "וכל מכה וגו'"?

(ג) בהעתקת כתוב זה כותב תחילה טיפא דקרא "בספר התורה הזאת" ואח"כ (מסמנו ברישא דקרא) "גם כל חלי וכל מכה וגו'".

(ד) מהי כוונת רש"י (כשהוא חוזר לציין את הפסוק ש"למעלה") שכותב בפרש"י הקללות הטפחא וכו' — וממ"נ: אם משום איזה טעם יש צורך לסמן את הכתוב בתוכן הפרשה, הול"ל זה בתחילת פירושו במקום התיבה "ולמעלה (הוא אומר)"; ואם בפעם הראשונה מספיק לצינו "למעלה" סתם — כש"כ שאין צורך בסימן נוסף כשמזכירו בפעם השני? — והול"ל: למעלה, או שט הטפחא וכו' (ע"ד שאמר להלן) "וכאן וכו'".

גם עצם התירוץ דורש ביאור:

(ה) אף לאחר שרש"י מסביר שאין

א. עה"פ: "והבדילו ה' לרעה גו' ככל אלות הברית הכתובה בספר ה' תורה הזה" מעתיק רש"י התיבות "הכתובה בספר התורה הזה" ומפרש: "ולמעלה" הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'. הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, הוה ל' זכר מוסב על הספר. וע"י פיסוק ה' טעמים הן נחלקים לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זל"ו לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זל"ו, לפיכך ל' זכר נופל אחריו שהלשון נופל על הספר".

וצלה"ב:

(א) למה מעתיק מן הכתוב דהכא גם תיבת "הכתובה", והלא קושיתו (וכן פירושו) הם רק בהתיבות "בספר התורה הזה"?

(1) פרשתנו כט, כ.

(2) כ"ה ברוב הדפוסים. אבל בדפוס שני (ועד"ו הוא ברש"י כתי) הגירסא: "הכתובה בספר התורה (וברש"י כתי אין תיבת "ה' תורה" בה"ה) הוה — ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, הזאת לשון נקיבה כו" (ועוד שינויים בדיוקי הלשונות). ובדפוס ראשון חסרה ההתחלה, ונשמטה שורה באמצע פירוש (ע"י אותיות הדומות), וראה לקמן הערה 6, 8.

(3) תבוא כח, טא.

(4) וכמדובר כמ"פ מעתיק תיבות מסוימות מהכתוב בשביל הקושיא, או בשביל התירוץ (או לשלול תירוץ אחר שה' אפשר לתרץ).

(5) ותיבה זו מועתקת ברש"י גם לפי

הג' (בדפוס שני ו) ברש"י כתי (אף שתיבת "התורה" חסרה שם).

(6) משא"כ בדפוס שני ורש"י כתי (ראה לעיל הערה 2). אבל גם לפי הג' שם צלה"ב: למה מעתיק גם התיבות "אשר לא כתוב"?